

11.11.2004

2239/4/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola

**TUOMIOISTUIMEN ÄÄNITTEIDEN SÄILYMISEN TURVAAMINEN
JULKISUUSPERIAATTEEN JA JULKISUUSLAINSÄÄDÄNNÖN
VAATIMUKSET TÄYTTÄVÄLLÄ TAVALLA**

1
KANTELU

A pyysi 6.10.2003 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Itä-Suomen hovioikeuden menettelyä testamentin moitetta koskevassa asiassa. A kertoi muun ohessa, että hovioikeuden pääkäsittelyn äänitteet olivat kadonneet hovioikeudessa.

A toimitti tänne 12.1.2004 päivätyn lisäkirjelmän. Lisäkirjelmässä A muun ohessa pyysi tutkimaan vasta korkeimmassa oikeudessa esiin tulleen äitinsä testamenttia koskevan kysymyksen. Lisäksi hän arvosteli avustajanaan olleen asianajajan menettelyä.

Valtioneuvoston oikeuskansleri siirsi 7.10.2004 oikeusasiamiehen käsiteltäväksi A:n oikeuskanslerille 26.9.2004 osoittaman kirjelmän siltä osin, kuin A esitti siinä vaatimuksen koskien Itä-Suomen hovioikeuden ja korkeimman oikeuden velvollisuutta ryhtyä viran puolesta toimenpiteisiin hovioikeudesta kadonneiden äänitteiden vuoksi.

3
RATKAISU

3.1
Äänitteiden katoaminen

Itä-Suomen hovioikeuden selvityksen mukaan puheena olevassa testamentin moitetta koskeneessa asiassa oli hovioikeudessa toimitettu pääkäsittely 29.10. ja 2.11.2001 välisenä aikana. Pääkäsittelyssä vastaanotettu todistelu oli äänitetty. Äänitteitä oli kertynyt yhteensä 28 nauhaa.

Selvityksen mukaan A oli kesäkuussa 2003 tiedustellut äänitteitä hovioikeuden kirjaamosta. A:n yhteydenoton jälkeen äänitteitä oli etsitty, mutta niitä ei ollut löytynyt. Selvityksestä ilmenee, että ennen A:n puheena olevaa yhteydenottoa äänitteitä oli käynyt kuuntelemassa mieshenkilö. Hovioikeudella oli tiedossa tämän mieshenkilön suku nimi, mutta ei muita henkilötietoja. Äänitteet oli luovutettu niitä kuuntelemaan tulleelle henkilölle ja hänet oli ohjattu kuuntelemiselle varattuun huoneeseen sekä kehoitettu palauttamaan

äänitteet kirjaamoon.

Selvityksen mukaan käynneistä ei hovioikeudessa ollut pidetty seurantaa, joten äänitteitä kuuntelemassa käyneen henkilön henkilöllisyydestä, kuuntelun ajankohdasta tai siitä, oliko äänitteet palautettu kuuntelun jälkeen, ei ollut jälkikäteen mahdollista saada selvitystä. Yrityksistä huolimatta ei ollut pystytty selvittämään, millä tavalla nyt kysymyksessä olevat äänitteet olivat kadonneet. Oli myös mahdollista, että ne oli erehdyksessä siirretty uudelleen käytettäviksi tarkoitettujen ääninauhojen joukkoon. Selvityksessä on selostettu myös äänitteiden säilyttämistä hovioikeudessa.

Selvityksen perusteella hovioikeuden pääkäsitteilyn äänitteet ovat siis kadonneet hovioikeudessa. Äänitteiden katoamisen ajankohta ja se, miten ne olivat kadonneet, on jäänyt epäselväksi. Asiaan ei käsitykseni mukaan ole enää saatavissa lisäselvitystä. Koska nykyisessä oikeudenkäyntimenettelyssä suullista todistelua ei enää kokonaisuudessaan kirjata pöytäkirjaan tai tuomioon, pidän äänitteitä ja niiden säilymistä oikeusvarmuuden ja asianosaisten oikeusturvan kannalta tärkeänä. Tähän nähden katson Itä-Suomen hovioikeuden laiminlyöneen sen huolellisuuden, jota äänitteiden käsittelyssä tuomioistuimessa on noudatettava.

Mitä tulee A:n kirjoituksessa esitettyyn hovioikeuden ja korkeimman oikeuden velvollisuuteen ilmoittaa äänitteiden katoamisesta asianosaisille sekä tehdä rikosilmoitus, totean seuraavan.

Saadun selvityksen valossa äänitteiden katoaminen näyttää tulleen hovioikeuden tietoon vasta A:n tiedusteltua äänitteitä hovioikeuden kirjaamosta. Äänitteitä oli etsitty, minkä jälkeen hovioikeudesta oli ilmoitettu A:lle, ettei niitä löytynyt. Näin ollen äänitteiden katoamisesta oli ilmoitettu A:lle. Hovioikeudella tai korkeimmalla oikeudella ei käsitykseni mukaan ole ollut velvollisuutta oma-aloitteisesti ilmoittaa äänitteiden katoamisesta asianosaisille, jollei siihen ole ollut mitään syytä. Tällainen syy voisi äänitteitä koskevan tiedustelun lisäksi olla esimerkiksi se, että asianosainen on valituksessaan ilmoittanut vetoavansa äänitettyyn kertomukseen. Tuomioistuimilla ei ole myöskään ollut velvollisuutta tehdä asiasta rikosilmoitusta, koska syy äänitteiden katoamiseen oli jäänyt epäselväksi.

3.2

Tiedon antaminen äänitteen sisällöstä

Hovioikeuden selvityksen mukaan tämän tapauksen jälkeen hovioikeuden kirjaamoon ja virastomestareille on annettu ohjeet kirjata äänitteitä kuuntelemaan tulevan henkilön henkilötiedot ja ajankohta muistiin sekä pyytää häneltä kuittaus äänitteiden vastaanottamisesta. Myös äänitteiden palauttamisesta tehdään merkintä. Mikäli pyytäjä kieltäytyy selvittämästä henkilöllisyyttään, hänellä on äänitteiden kuuntelemisen asemasta oikeus saada äänitteiden julkisista osista kopio. Myös äänitteiden säilyttämiseen on saadun selvityksen mukaan kiinnitetty huomiota. Selvityksen mukaan äänitteiden kuuntelemista ei nykyisillä voimavaroilla ole mahdollista jatkuvasti valvoa.

Pidän hovioikeuden äänitteiden säilymisen turvaamiseen tähtäviä toimia sinänsä aiheellisina. Henkilötietojen pyytäminen äänitteitä kuuntelemaan tulevalta asiakkaalta on kuitenkin julkisuusperiaatteen ja julkisuuslainsäädännön kannalta ongelmallista. Julkisuusperiaatteeseenhan kuuluu muun ohessa se, että viranomaisen ei saa vaatia selvitystä asiakirjasta tietoa pyytävän henkilöllisyydestä (ks. mm. HE 30/1998 vp. s. 12).

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 13 §:n 1 momentin mukaan pyyntö saada tieto viranomaisen asiakirjan sisällöstä on yksilöittävä riittävästi siten, että viranomaisen voi selvittää, mitä asiakirjaa pyyntö koskee. Tiedon pyytäjää on diaarin ja muiden hakemistojen avulla avustettava yksilöimään asiakirja, josta hän haluaa tiedon. Tiedon pyytäjän ei tarvitse selvittää henkilöllisyyttään eikä perustella pyyntöään, ellei tämä ole tarpeen viranomaiselle säädetyn harkintavallan käyttämiseksi tai sen selvittämiseksi, onko pyytäjällä oikeus saada tieto asiakirjan sisällöstä. Säännöksen 2 momentin mukaan pyydettäessä saada tieto salassa pidettävästä asiakirjasta taikka viranomaisen henkilörekisteristä tai muusta asiakirjasta, josta tieto voidaan luovuttaa vain tietyin edellytyksin, tiedon pyytäjän on, jollei erikseen toisin säädetä, ilmoitettava tietojen käyttötarkoitus sekä muut tietojen luovuttamisen edellytysten selvittämiseksi tarpeelliset seikat sekä tarvittaessa tiedot siitä, miten tietojen suojaus on tarkoitettu järjestää.

Säännöstä koskevan hallituksen esityksen (HE 30/1998 vp. s. 70) mukaan viranomaisella ei ole oikeutta vaatia viranomaisen asiakirjasta tietoa pyytävän henkilöllisyyden selvittämistä tai pyynnön perustelemista. Nämä tiedot on kuitenkin annettava viranomaiselle, jos henkilöllisyyden selvittäminen tai pyynnön perustelemisen on tarpeen viranomaiselle säädetyn harkintavallan käyttämisen kannalta tai sen selvittämiseksi, onko pyytäjällä oikeus saada tieto asiakirjan sisällöstä. Viranomaisen asiakirjan sisällöstä tietoa pyytävän henkilöllisyyden selvittäminen tulee hallituksen esityksen mukaan kysymykseen lähinnä silloin, kun pitää varmistaa, onko tiedon pyytäjällä asianosaisen oikeus tiedon saamiseen.

Silloin kun tiedon pyytäjä ei ole julkisuuslain mukaan velvollinen ilmoittamaan henkilöllisyyttään, hovioikeuden tarjoama vaihtoehto äänitteen jäljennöksen antamisesta on ongelmallinen siitä perittäväksi säädetyn maksun osalta. Lisäksi tiedon pyytäjällä ei ehkä itsellään ole äänitteen kuuntelemiseen sopivaa laitetta, jolloin asianomaiselle olisi tarjottava mahdollisuus kuunnella äänitteen jäljennöstä hovioikeuden tiloissa. Tällöinkin ongelmaksi jää jäljennöksen valmistamiseen kuluva aika, minkä vuoksi tiedon antaminen viivästyy ja tiedon pyytäjä joutuu ehkä tulemaan uudelleen tuomioistuimeen.

Mielestäni tuomioistuimissa pitäisi olla sellaiset äänentoistolaitteet, joilla äänitteiden kuunteleminen on toteutettavissa siten, ettei asiakas itse käsittele alkuperäisiä äänitteitä. Olen tuonut tämän kantani esiin erääseen toiseen kanteluasiaan antamassani päätöksessä (2207/4/02, ks. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2003 s. 89–90). Tuossa asiassa oli pääosin kysymys äänitteiden jäljennösten valmistamisesta. Saatoin s anotan päätökseni myös oikeusministeriön tietoon.

- - -

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.1 ja 3.2 esittämäni käsitykset Itä-Suomen hovioikeuden tietoon lähettämällä sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä myös oikeusministeriölle tiedoksi. Korostan samalla, että tuomioistuinten käytössä oleviin äänentoistolaitteisiin liittyvät tekniset syyt eivät saa vaarantaa äänitteiden säilymistä ja julkisuusperiaatteen toteutumista.

- - -